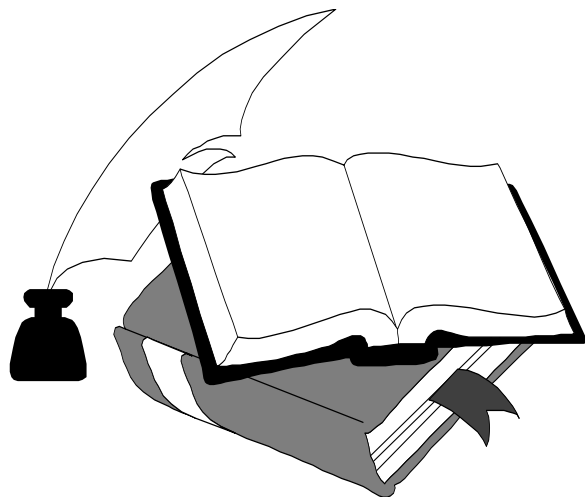

KNIHOVNIČKA INFORMAČNÍHO BULLETINU
NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY

SVAZEK č. 1/1997

JUDr. Jan CHMELÍK

**Základní informace k organizovanému zločinu
Objasňování organizovaného zločinu
Novelizace trestněprávních norem a organizovaný zločin**

Národní protidrogová centrála
PRAHA

Základní informace k organizovanému zločinu

I. Úvod do problematiky organizované kriminality.

Organizovanou kriminalitu je nutno považovat za jeden z nejnebezpečnějších jevů současného světa. Nasvědčují tomu četnost a následky organizovaného zločinu ve světě a zatím nevýrazné projevy u nás. Historické kořeny organizované kriminality nutno hledat již ve středověku, kdy na území Itálie již působila sicilská Maffie a poté od 19. století neapolská Camorra. V novodobém pojetí se koncem 19. století rozvinula v USA, zejména v Chicagu a v New Yorku, kde se vytvořily organizované skupiny zločinců z řad irských, židovských, ale především italských přistěhovalců (La Cosa Nostra). V posledním desetiletí se tento jev rozšířil i do nových teritorií, zejména do Německa, Velké Británie, Japonska, Mexika, Kolumbie, Číny a začíná se projevovat i u nás. Současná situace ve světě vytváří pro rozvoj organizovaného zločinu příznivé podmínky, zejména v důsledku pozitivních změn jako jejich nežádoucí produkt. V souvislosti s tím, nejen že roste kriminalita spojená s přistěhovalectvím a pašováním, ale hlavně se rozvíjí nadnárodní zločinnost. Skupiny organizovaných zločinců se volně přesouvají z jednoho státu do druhého a jejich spolupráce i sféry působení se realizují bez ohledu na hranice.

Nadnárodní kriminalita se rozvíjí i na území našeho státu. Pro tuto činnost se u nás vytvořily relativně vhodné specifické podmínky, ke kterým patří probíhající ekonomická transformace, nedokonalá a neustálená legislativa, radikální přestavba justičního aparátu, orgánů policie i správního aparátu. V první fázi k nám od počátku 90. let pronikaly organizované skupiny zločinců z bývalého SSSR a dřívější Jugoslávie. Později zde začaly operovat i organizované skupiny italské. V poslední době se začíná uplatňovat velmi silný vliv čínského organizovaného zločinu. Na tyto zahraniční skupiny se pak napojují domácí kriminální živly.

Organizovaný zločin představuje společensky velmi závažný jev pro svou vysokou organizovanost, disponováním značnými finančními prostředky, špičkovou technikou, dokonalými informacemi, možností a ochotou použít zbraně.

Tito zločinci používají nevybíravé prostředky nátlaku a jejich akční rádius nezná omezení. Organizovaná kriminalita tím nabývá nové, podstatně vyšší společenské nebezpečnosti než je tomu u kriminality "běžné".

II. Podstata a pojetí organizované kriminality

V teorii i praxi je nutné důsledně rozlišovat jednak organizovaný tr. čin, činy popř. organizované skupiny pachatelů ve smyslu kvalifikovaných způsobů páchaní určité trestné činnosti od organizované tr. činnosti (kriminality) ve smyslu kriminologickém, tedy z pohledu věcné stránky. Organizovanou kriminalitu je také třeba odlišovat od pojmu skupinová kriminalita. Skupinová kriminalita je pojem širší, protože může být páchána několika osobami, aniž by jejich činnost byla organizována - např. spontánní připojení dalších pachatelů k právě páchané tr. činnosti. Organizovaná kriminalita se proto jeví jako určitý druh skupinové kriminality. Skupinová kriminalita nemusí být organizovaná - např. spontánní připojení se dalších pachatelů k právě páchané tr. činnosti a pod.

Dosavadní pojetí organizované kriminality je velmi nepřesné. Většinou se autoři orientují na charakteristiku některých, nejmarkantnějších znaků. Vymezení organizované kriminality a její vztahové otázky k ostatní kriminalitě je velmi důležité. Za ucelenější rozbor této problematiky lze považovat monografii H.J.Schneidera "Kriminologii", kde se autor věnuje teorii vzniku organizované kriminality a hlavním znakům, které jí provází.

Organizovanou kriminalitu lze chápat z několika přístupů:

marxistický přístup ji chápe jako organizovaný zločin rozvíjející se jako důsledek kapitalistického systému

funkcionální přístup ji chápe jako metodu jak vést kriminální podniky a jak vytvářet a upevňovat kriminální vůdčí mocenské pozice

nominační přístup (pojmenovací) spíše persinifikuje tím, že zdůrazňuje kdo je chápán jako organizovaný zločinec. Z toho považuje pak osobu, která je takto definována okolím a dalšími členy organizovaného zločinu

strukturální přístup ji chápe jako důsledek strukturálních nedostatků ve společnosti umožňujících vznik alternativních nelegálních organizací, které uspokojují potřeby občanů

systémový přístup ji chápe jako organizovaný zločinný systém, který je založen a) na tradičním neformálním rodinném systému, b) na systému složeném ze zločinců z povolání, c) na systém s pevnou byrokratickou, monokratickou strukturou. Zjednodušeně organizovaný zločin představuje specifickou podnikatelskou aktivitu organizovanou podle modelu prosperujícího podniku s tím, že nejsou respektovány společenské normy. Primárně je organizovaný zločin zaměřen na tržně orientovaný obchod a poskytování zboží či služeb, které jsou zákonem omezeny nebo zcela zakázány. Organizovaný zločin si vytváří novou poptávku jako jiné (legální) podniky, aby si podržel nebo rozmnožil zisk.

Základním znakem charakterizujícím organizovaný zločin je vysoký stupeň *profesionalizace*. Ta je charakterizována především vysokou úrovní organizovanosti, která spočívá nakoncepční, plánovitě a pevně hierarchicky členěné organizační struktury s přesně vymezenými funkcemi, dělbou práce, propojením různých oblastí, jednotných a přísně dodržovaných normách chování. Jde o dlouhodobou a plánovitou trestnou činnost, páchanou hierarchicky strukturovanou skupinou osob s propracovanou dělbou práce. Další podmínkou profesionalizace je dokonalé technické vybavení a to střelnými zbraněmi, spojovací technikou, automobily, počítači a pod. Nezbytným požadavkem úspěšné činnosti jsou dokonalé informace získávané zpravidla z oficiálních zdrojů přesahujících hranice státu. Profesionalizace je charakterizována dále vysokou úrovní činností, variabilitou a pružností pachatelů. Nejsou páchany delikty pouze v průběhu akcí, ale i k udržení majetku a k zamezení tr. stíhání a rovněž tak k prosazování přísných pravidel uvnitř skupiny, k vyřazení jiné kriminální konkurence a k rozšíření mocenských zájmů.

Druhým významným znakem, charakterizujícím organizovaný zločin je *značné bohatství nabývající formu kapitálu*. Takřka neomezené finanční prostředky jsou získávány touto tr. činností, které jsou opět vkládány do činnosti k zajištění nových zisků.

Třetím charakteristickým, znakem je *mezinárodní spojení*. U páchané tr. činnosti se projevuje značný počet zahraničních pachatelů. Nezřídka jsou plánovány a řízeny ze zahraničí. Na provedení konkrétní akce jsou její vykonavatelé dopraveni a po provedení akce dopraveni zpět do zahraničí. Mezinárodní spojení však nemusí být vždy pravidlem. Nelze vyloučit, že organizovaný zločin je páchán organizovanou skupinou v rámci jednoho státu. Lze však již vyloučit regionální charakter organizovaného zločinu z pohledu jednoho státu.

Významným znakem organizované kriminality je její pronikání do oficiálních společenských struktur. V první fázi jde o to, aby zkorumpovaní nebo zkompromitovaní představitelé organizovanému zločinu sloužili podáváním informací, ochranou, ovlivňováním soudních jednání. V konečné fázi jde o to, aby organizovaný zločin dosáhl rozhodujícího vlivu v politice, ekonomice, sdělovacích prostředcích a pod.. Organizovaná kriminalita tak usiluje o zajištění spojení s představiteli státního aparátu, kteří by zločincům sloužili. Hovoří se o "vtažení" pracovníků státních orgánů včetně justice a policie do trestné činnosti.

Základní funkcí organizované kriminality je dosažení maximálních zisků. Tomu napomáhá *zajišťovací funkce*, která souvisí se zajištěním maximální bezpečnosti v podnikání. Pro obě funkce je nezbytné, aby organizovaný zločin pronikal do oficiálních struktur.

Organizovaný zločin lze tedy shrnout do konstatování, že jde u specifický typ mnohostranné trestné činnosti vykazující řadu shodných rysů s podnikatelskou činností, organizovaný za účelem dosahování maximálního zisku bez ohledu na použité prostředky a oblasti podnikání. Reaguje na strukturu společenské poptávky.

Základními znaky organizovaného zločinu jsou:

1. profesionalizace charakterizovaná vysokou úrovní organizovanosti, plánovitostí, dělbou práce, hierarchicky členěnou strukturou, špičkovým technickým vybavením, aktuálními a přesnými informacemi
2. kapitálem tvořeným značnými, téměř neomezenými finančními prostředky
3. mezinárodním propojením pro neomezený pohyb osob, peněz a informací
4. pronikáním do oficiálních společenských struktur cestou kompromitování a korupce, investováním zisků v hospodářské sféře.

Definice organizované kriminality I.

Pod pojem organizované kriminality zařazujeme ty druhy skupinové, zvláště závažné úmyslné tr. činnosti, jejíž základním znakem je vysoký stupeň organizovanosti založený na koncepčnosti, soustavnosti, hierarchicky usořádané dělbě práce a moci, na dokonalých informacích.

Definice II.

do organizované kriminality zařazujeme skupinovou soustavně páchanou úmyslnou trestnou činnost s vysokým stupněm profesionality, organizovanosti, dělby práce a moci s cílem zvyšování kapitálu a vlivu ve společnosti.

III. Vnitřní organizační struktura skupin

Skupiny organizovaného zločinu se vyznačují vysoce organizovanou strukturou, postavenou na profesionalitě. Zločinecké organizace zpravidla vykazují tři základní stupně organizace :

1. centrum řízení, které je silně zakonspirované a oddělené od bezprostředního výkonu
2. střední článek, který zajišťuje operativní řízení a izoluje centrum od nižších článků
3. výkonný článek

Podle dostupných informací lze tvrdit, že existují nejméně dva modely organizace - uspořádání uvnitř organizace.

Pyramidální, ve kterém dostává příkazy z centra střední článek, který je přenáší na výkonnou složku.

Sítový, ve kterém j organizace tvořena sítí relativně samostatných a autonomních buněk, vyvíjejících vlastní aktivity.

Vyšší formou organizace je kartel a syndikát v nichž se sdružuje více rozsáhlejších jednotlivých organizací, které jsou sdruženy za účelem společného podnikání v určitém oboru. Tyto organizační celky mají obvykle značný společenský a politický vliv.

Hierarchii jednotlivých stupňů a funkcí lze vyjádřit následovně:

řídící centrum:

šéf

- určuje pravidla práce, způsob komunikace, hierarchii
- určuje druh a strategii činnosti, způsob výběru lidí, rozdělení a způsob využití zisků
- zabezpečuje organizační úkoly a koordinuje styky ochranka šéfa - zabezpečuje fyzickou ochranu šéfa

poradci - realizují rozhodnutí šéfa, v určitých věcech mají právo rozhodovat sami

- udržují vazby na ostatní skupiny
- koordinují práci se zahraničními skupinami

právní poradci

- zabezpečují beztrestnost, paralizují trestní stíhání, dodávají typy. Zpravidla se jedná o externisty.

střední řídicí články:

vedoucí skupiny

- vykonávají pokyny hlavního šéfa
- podílejí se na tvorbě strategie činnosti skupiny
- typují vhodné objekty
- řídí akce
- kontrolují disciplínu, soudí provinilé členy
- podílí se na ochraně hlavního šéfa

pokladník - zabezpečuje finanční otázky skupiny

právníci skupin - právní ochrana členů skupin a akcí skupiny

politická ochranka - zaměřuje se na kompromitování politiků,

- funkcionářů státního aparátu i policistů

řadoví členové skupin:

pěšáci - vykonávají akce

typaři - typují a poskytují informace o vhodných objektech napadení

přechováváci (překupníci) - ukrývají lup

faktoři - mají svěřené určité teritorium, za které odpovídají

kurýrní služba- zajišťuje dopravu, převoz zájmových zásilek

distributoři - distribují zboží mezi řadové občany nebo podniky

transportéři - zajišťují převoz zboží, často i přes hranice

ubytovatelé - zajišťují ubytování, konspirativní byty a pod.

Uspořádání organizace se vyznačuje přísným oddělením centra, vedení od provozních složek. Vůdci jsou silně zakonspirováni a zpravidla se nezúčastňují jednotlivých akcí. Pro organizovaný zločin jsou charakteristické přísné normy chování, které jsou respektovány a jejich porušení je přísně trestáno. K řízení organizace jsou využívány shromáždění a koordinační schůzky. Spory a kázeňské přestupky jsou důsledně a přísně řešeny. Pro členy organizace však platí určitá "sociální výpomoc" v případě potřeby rodin členů organizace.

Některé typické organizace organizovaného zločinu:

La Cosa Nostra - byla vytvořena italskými přistěhovalci do USA

Její složení: capo (kmotr) - consigliere (poradce)

subcapo (náměstek)

caporegime (poručíci)

soldati (vojáci)

associates (pomocníci, přidružené osoby)

Jde o základní jednotku (rodinu). V USA údajně působí cca 12 rodin, které kontrolují vzájemně rozdělená teritoria. Koordinaci činností provádí nejvyšší rada, složená z kmotrů z celé země. Dbá na prosperitu, má konečné slovo v řešení sporů, schvaluje po formální stránce nové kmotry.

K typickým zákonům patří zákon omerty, mlčení o záležitostech rodiny. Existuje naprostá nadřazenost rodiny všem ostatním. K dalším zákonům patří zákaz pletek s manželkami jiných členů rodiny a zákaz vzájemně se okrádat a napadat mezi členy rodiny. Obdobná struktura existuje u klasické italské Maffie (pocházející ze Sicílie), která sloužila jako vzor při vytvoření La Cosa Nostry.

Camorra - organizace, která vznikla v Neapoli a jejím okolí.

Je považována za druhou největší organizaci v Itálii. Má opět třístupňovou hierarchii:

boss (šéf)

leader (vůdci středních článků-skupin)

group (skupiny)

Struktura a způsob činnosti organizovaných skupin pocházejících z území bývalého SSSR jsou méně známé. Po rozpadu SSSR vznikají tzv. "zloději podle zákona" thief-in-law. Jejich struktura má být podobná Maffii.

Charakteristickým znakem těchto skupin je typické tetování.

Ke skupinám asijského původu patří čínské triády, které byly původně utvořeny jako skupiny odporu proti dynastii Man-chu v 17. století. Po vzniku Čínské republiky v r. 1912 se přetvořily ve společnosti provozující zločin. Název triáda vyjadřuje posvátný emblém, který mají ve znaku - trojúhelník. Jeho tři strany představují tři základní síly: nebe, zemi a člověka. Triády působí nejen v Číně (Honkongu) ale také na Thajvanu, v USA a dalších zemích, kde rozšiřují svůj vliv prostřednictvím čínských komunit, které zde žijí. Triády představují decentralizovanou síť to zn. že příkazy k akcím nevychází z centra. Vedoucí představitelé triád (senioři) spíše rozhodují spory a dostávají "dávky" od členů. Nevykonávají řízení akcí. Co je zajímavé v triádách platí stále přísná a brutálně prosazovaná integrita tajemství organizace.

Kromě triád existují i tzv. tongy, které slouží převážně ke krytí činnosti triád. Členství v triádě a v tongu se může vzájemně prolínat.

Skupiny japonského organizovaného zločinu jsou obvykle známy pod označením Yakuza, jinak japonci označované jako Boryokudan. Mají přes 2 500 skupin s více než 85 000 členy. Na rozdíl od všech jiných zločineckých organizací se v japonské společnosti tradičně těšili určité slávě, úctě a respektu. Veškerá autorita a majetek je shromážděn v rukou šéfa "Oyabun". Statut člena se odvozuje od jeho efektivnosti. Očekává se, že při vstupu nového člena do organizace odevzdá veškerý svůj majetek organizaci, těm, kteří stojí nad ním. Jejich aktivity jsou silně promíseny s legálními ekonomickými a finančními operacemi. Jejich prostřednictvím tak pronikají i do zahraničí při pašování drog, zbraní a pod.

Organizované skupiny u nás zatím nedosahují takové úrovně organizovanosti jak bylo uvedeno. Je však již patrné jisté oddělování řídicích funkcí od výkonných, prohlubuje se organizovanost i dělba práce.

Pokud jde o otázku zapojování se vedoucích skupin do vlastních akcí platí, že čím vyšší stupeň organizovanosti, tím je podíl vedení na bezprostředním páčání tr.činnosti menší. V našich podmínkách zatím není vedení vyčleněno mimo bezprostřední páčání tr.činnosti. S růstem organizovanosti a provázanosti na zahraniční organizace, lze očekávat i v této oblasti změnu.

Na organizované trestné činnosti se často podílejí i lidé, kteří nejsou přímými nebo stálými členy zločineckých skupin.

Externisté se na činnosti organizovaných skupin podílí cca z 50%. Zejména jsou najímáni pro konkrétní akce specialisté. Externisté jsou dále nasazováni zejména tam, kde hrozí velké riziko střetu a postihu. Jsou přitom pověřováni takovými úkoly, ze kterých nemají možnost proniknout a zjistit strukturu organizace a její činnost. Nejčastěji zabezpečují specializované činnosti a služby kurýrů, padělatelů, dopravců a pašeráků, najatých vykonavatelů trestů a pod..

S činností organizovaných skupin souvisí zákonitě i používání násilí. To se projevuje navenek buď v nezbytných případech ohrožení nebo střetu ale i jako forma zastrašování protivníků. Uvnitř skupiny je používáno k udržení disciplíny. Vždy je však cílené, účelové a vesměs jde o nejtvrďší formy. Nikdy však není samoučelné. Navenek vůči policii nebo vůči občanům je používáno jen v nezbytné míře, to však s plnou razancí.

IV. Formy organizovaného zločinu v České republice

Trestná činnost páchaná organizovanými skupinami je velmi různorodá a zahrnuje téměř všechny objekty chráněné trestním zákonem. Nejčastěji se organizovaný zločin zaměřuje na výrobu, pašování a distribuci drog, které lze bez nadsázky nazvat jako nejlukrativnější zdroje zisku. Dále je o obchod se zbraněmi, toxickými a radioaktivními materiály. Do sféry organizovaného zločinu patří rovněž vydírání, vybírání poplatků za ochranu, vymáhání dluhů, prostituce a obchodování se ženami.

Do kategorie velmi složitě prokazatelných trestných činností patří praní špinavých peněz. Svým rozsahem a dopadem na vědomí veřejnosti však působí kriminalita spojená s krádežemi automobilů a mezinárodní obchod s odcizenými automobily, krádeže kulturních památek. Mezi časté aktivity u organizované kriminality patří i daňové podvody (např. lehké topné oleje, aféra rum a pod.) a rozvíjející se počítačová kriminalita.

Násilné delikty vně organizované skupiny nejsou běžné. V postkomunistických státech se však rozmáhají a jsou stále častější vraždy na objednávku mezi podnikateli. Velmi brutálních metod používají zejména mafie z bývalého SSSR (Čečenové).

K některým nejfrekventovanějším formám trestné činnosti spojené s organizovaným zločinem:

Krádeže aut: patří k jednomu z typických kriminálních deliktů páchaných a organizovaných zločineckými organizacemi, do kterých jsou již zapojeni i občané České republiky. Naše republika je využívána k tranzitu, ale i k přímé realizaci této trestné činnosti. Vozidla u nás odcizená jsou distribuována převážně do Polské republiky a odtud dále na východ. Nezbytnou součástí této trestné činnosti jsou padělatelské aktivity ve vztahu k dokladům k vozidlu - padělané osvědčení a další doklady. Do této tr.činnosti jsou vtaženi policisté z dopravních inspektorátů. Formy páchaní této trestné činnosti jsou různé - od klasického odcizení vloupáním, přes výrobu falešných klíčů z uzávěrů benzinových nádrží, nepravé odtahové služby až po využití podvodného leasingu. Přes zdánlivou jednoduchost trestné činnosti, její dokladace je velmi složitá a v případech převozu vozidel přes naše území, odcizených v zahraničí, zahraničními pachateli je problematické použití našeho zákonodárství, zejména v důvodů působnosti trestního zákona. Síť zlodějů, převažců, padělatelů dokladů, překupníků a finálních prodejců je zastřešena organizátory.

Finanční podvody: Jde o podvodně získávané zboží, finanční částky získané odběrem zboží od firem za využití vlastního nebo falešného podnikatelského oprávnění, falšování platebních dokladů (příkazů, výpisů z účtů a pod.), fňgované úhrady šeky atd. Samostatnou problematikou je pak praní špinavých peněz, které je za současného právního stavu jen obtížně prokazatelné. V podstatě bez povinnosti prokázat původ peněz je nereálné tuto tr. činnost dokladovat. Špinavé peníze jsou investovány zejména do nemovitostí. Dále do této oblasti patří i neoprávněné podnikání, neplacení daní, pojistných dávek a pod.

Vydírání: Je pro nás novou formou páčání tr. činnosti. Jde o nabízení ochrany podnikatelům za vysoké částky. Pokud podnikatel odmítne je vyhrožováno násilím i na rodinných příslušnících nebo na majetku. Další formou je pak donucování podnikatelů k odebrání zboží na jejich jméno, firmu a následný prodej bez zaplacení dodavateli. Výtěžek si ponechá organizace. Ke klasickému vydírání lze přiřadit i vymáhání dlužných částek. U této formy lze předpokládat vysokou latenci, zejména motivovanou strachem odvety vyděračům, ale i obavou, že bude prozrazeno porušování zákonů samotným podnikatelem (nesprávný odvod daní a pod.).

Nelegální přeprava osob: Česká republika je především tranzitní zemí. Hlavní proud migrantů přichází zejména z Balkánu, další část z Asie. Čeští občané se podílejí na převaděčské činnosti zhruba z poloviny. Migranty přebírají po jejich příjezdu do ČR a zajišťují jejich dopravu na západní hranice. Základní organizace zabývající se ilegálním převaděčstvím jsou v Jugoslávii, ale také ve Vietnamu a Turecku, částečně se podílí i Bulhaři a Rumuni. Organizování ilegálního přechodu hranic spočívá v dopravě na hranice, v zorganizování přechodu hranice, v zajištění základních služeb na německé straně. Do organizačního zajištění patří i typování nejvhodnějších míst k ilegálnímu přechodu, monitorování systému ochrany hranic a způsob jeho narušení. Převáděné osoby pokud se nedopustí násilí při ilegálním přechodu hranic nejsou postižitelné za trestný čin. Trestní postih lze uplatnit pouze u organizátorů.

Drogy: Jsou fenomén typický pro organizovaný zločin a stávající se problémem i České republiky. Naši občané se již aktivně podílí na organizování i samotné přepravě tvrdých drog přes naše území.

Organizovaná prostituce nebo obchodování se ženami: Místem určení je zpravidla Itálie. Organizátoři tohoto druhu trestné činnosti jsou i čeští občané nezřídka pak rómové. K této tr. činnosti jsou často využívány inzeráty nabízející práci v zahraničí. Dívce, která se nechá takto podvodně zlákat je vyplacena záloha, je převezena do zahraničí, kde je předána zpravidla zahraničnímu organizátorovi. Dívky jsou rozděleny do menších skupin, jsou jim odebrány pasy a tak je jim znemožněn odjezd domů a jsou nuceny, často i násilím, vykonávat prostituci zejména z důvodu odpracování si zálohy, kterou již obdržely, a aby měly prostředky ke své obživě. Mezi jednotlivými skupinami prostitutek dochází ke konkurenčnímu boji, který vede i k násilí a vraždám. Podíl zahraničních organizovaných skupin na organizované kriminalitě v České republice je již nepatrný. Jsou poznatky, že na našem území pracují skupiny Italů, Číňanů a Rusů. Vyšší stupeň organizovanosti a širší obsah činnosti je patrný zejména u italských a ruských skupin.

V. Podmínky vzniku a šíření organizované kriminality, opatření proti organizované kriminalitě

Na vznik a šíření organizovaného zločinu mají vliv stejné faktory jako u obecné a hospodářské kriminality.

Ze subjektivních faktorů jsou to zejména osobnostní rysy (povaha, sklony, věk, pohlaví). Subjektivní faktory velmi úzce ovlivňují společenské faktory jako jsou hodnotový systém, morálka, kulturní tradice, úroveň právních norem, stav vnitřní správy, vnitřní i mezinárodní politická a ekonomická situace. Významnou roli hraje etnický faktor migrace obyvatelstva. V řadě případů lze na vznik a činnost organizované skupiny aplikovat tržní model nebo tzv. teorii příležitosti, která je vysvětlována jako organizované uspokojování určitého druhu společenské poptávky zaručující vysoký zisk nelegálním způsobem.

Z právních norem má negativní vliv zejména jejich nejednotnost, přílišná komplikovanost právního systému, mezery v legislativě, které umožňují buď obcházení zákona nebo danou problematiku vůbec neřeší.

V oblasti ekonomiky za nejzávažnější vliv na vznik a šíření organizovaného zločinu jsou považovány transformační procesy hospodářského systému a velký (zpočátku nekontrolovatelný) přesun ve vlastnických vztazích. K tomu přispělo i oslabení kontrolní činnosti státních orgánů a minimální ochrana majetku.

Odhalování a vyšetřování aktivit organizovaného zločinu vyžaduje hlubokou a náročnou analýzu množství dat z různých zdrojů. Z tohoto pohledu je u nás nezbytné vyřešit otázku shromažďování dat a jejich ochranu proti zneužití se zřetelem na dodržování lidských práv. Zahraniční experti doporučují vytvoření specializovaného policejního orgánu k řešení organizované kriminality s legální úpravou užití skrytých pátracích a vyšetřovacích metod. Pro úspěšný boj s tímto druhem trestné činnosti je bezpodmínečně nutná operativní, pružná a rychlá výměna informací mezi orgány bojujícími proti organizované kriminalitě. Z tohoto důvodu je nezbytná vzájemná provázanost informačních systémů a jejich napojení na zahraniční informace. Pro zajištění těchto požadavků je proto doporučován jeho nejefektivnější a nejúčinnější systém řešení vytvoření speciálního útvaru pro boj s organizovaným zločinem s celostátní působností. Je nemyslitelné, aby byl boj proti organizované kriminalitě veden lokálně, krajově. Výkonný útvar na centrální úrovni musí být schopen řešit v případě potřeby komplexně celou problematiku až po realizaci a zásah proti pachatelům bez vazby na místní policejní služby. Bude zřejmě i nezbytně nutné soustředit vyšetřování této trestné činnosti na úřad vyšetřování s celorepublikovou působností, protože jenom tak může být docíleno propojení trestního řízení s operativním šetřením, pružné a operativní spolupráce mezi kriminální policií a vyšetřovatelem. Objevují se dokonce úvahy o vhodnosti vyčlenění speciálního státního zástupce pro trestní řízení s organizovanou kriminalitou. Takto vytvořený a vzájemně propojený systém orgánů justice a policie je základním předpokladem pro úspěšný boj s organizovanou trestnou činností.

Na oblast mezinárodní spolupráce v boji s organizovanou kriminalitou poukazuje mimo jiné Konvence členských států Rady Evropy o praní, vyhledávání, zadržování a konfiskaci výnosů ze zločinu. Text této konvence byl schválen Výborem ministrů v září 1990. Mimo jiné Konvence vymezuje některé pojmy, které mohou mít v různých státech odlišný význam.

Zisk charakterizuje jako jakoukoliv hospodářskou výhodu z trestných činů, která se může skládat z jakéhokoliv majetku uvedeného v odstavci b) článku prvního.

Majetkem je rozuměn jakýkoliv majetek ať již hmotný či nehmotný, movitý či nemovitý, právní listiny nebo dokumenty dosvědčující nárok na takový majetek nebo účast na takovém majetku.

Soustavou nástrojů je rozuměn jakýkoliv majetek, jehož se použilo, nebo se zamýšlelo použít jakýmkoliv způsobem zcela nebo z části ke spáchání trestného činu.

Konfiskací se rozumí trest nebo opatření nařízené soudem po řízení ve vztahu k trestnému deliktu, které má za následek konečné zabavení majetku.

Predikativní delikt pod tímto pojmem je rozuměn jakýkoliv trestný delikt, který přinesl zisk, který se může stát předmětem dalšího deliktu propírání.

Deliktem propírání je rozuměno:

- přeměna nebo převod majetku za předpokladu, že takovým majetkem je zisk za účelem utajení nebo zastření nezákonného původu majetku nebo pomáhání jakékoliv osobě, která je zapletena do páchání predikativního deliktu, s úmyslem vyhnout se právním důsledkům svého jednání
- utajení nebo zastření pravého charakteru, zdroje, místa, dispozice, pohybu, práv ve vztahu k majetku nebo jeho vlastnictví s vědomím, že takový majetek je ziskem
- získání, držení nebo používání takového majetku s vědomím, že v době převzetí byl majetek ziskem
- účast, spojení nebo spiknutí ke spáchání, k pokusu spáchání pomoci, návodu, usnadnění spáchání deliktu.

VI. Současné a připravované zákonodárství k organizovanému zločinu.

K tomu, abychom mohli kvalifikovaně hovořit o trestně právním postihu organizovaného zločinu, je nutno si uvědomit rozdíl mezi pojmy organizovaný trestný čin a organizovaná trestná činnost.

Organizovaný trestný čin je pojem hmotněprávní. Ve své podstatě vyjadřuje formy trestní součinnosti ve smyslu § 10 tr.zákona (organizátorství, návod, pomoc), pokud nejsou vyjádřeny ve zvláštních skutkových podstatách jako zvláštní formy trestní součinnosti (viz ustanovení §§ 166, 167, 168 tr.z.), dále pak kvalifikované spáchání trestného činu vyjádřené ve skutkových podstatách konkrétních tr.činů pojmy "organizovaně", "organizovaná skupina", "nejméně se dvěma osobami". U účastenství podle § 10 tr.zákona platí tzv., zásada akcesority účastenství, tzn. tr. odpovědnost účastníka je závislá na trestní odpovědnosti hlavního pachatele, který se o spáchání tr.činu musí alespoň pokusit. Za organizovanou skupinu podle platné judikatury (viz Sb.s.rozhodnutí a stanovisek 53/76, 1/80, 24/83) je považováno seskupení více trestně odpovědných osob, nejméně však tří. U organizované skupiny je již předpokládáno jisté rozdělení úkolů a činností a je rovněž předpokládána jistá úroveň plánovitosti a organizovanosti ve skupině.

Jako důvod pro použití kvalifikované skutkové podstaty je považováno i "spolčení" ke spáchání tr.činu.

Všechny uvedené způsoby spáchání trestné činnosti, výjma zvláštních forem trestní součinnosti, jsou přitěžujícími okolnostmi ve smyslu § 34 písm. g) tr. zákona a znamenají pro pachatele ve svém konečném důsledku zvýšení trestní sazby.

Organizovaná kriminalita (trestná činnost) je chápána jako věcný jev ve smyslu kriminologickém. Jde o kvalitativně vyšší fenomen v páchaní trestné činnosti. To že existují trestné činy páchané organizovaně ještě neznamená, že jde o organizovanou kriminalitu. Organizovaná kriminalita představuje vyšší kvalitní úroveň páchaní tr. činů skupinami pachatelů organizovaně. O organizované kriminalitě bude hovořeno v případě, kdy určité tr. činy páchané skupinami pachatelů se rozšíří do takové míry, že se stanou celospolečenským problémem a dostanou se na bázi trestných činů páchaných skupinou pachatelů "profesionálně" a soustavně. Je zřejmé, že takto páchaná trestná činnost v porovnání s předcházející dosahuje daleko vyššího stupně společenské nebezpečnosti a takto je chápána i v navrhované novelizaci trestně právních norem. Novelizace trestního zákona a trestního řádu reaguje na nutnost přijetí odpovídající právní úpravy, která by umožnila účinněji zasahovat proti vyšším formám trestné činnosti, ke které bezesporu patří organizovaný zločin. Měl by být zavoden nový trestně právní pojem zločinné spolčení vymezený v ustanovení § 89 odst. 20) tr. zákona, které je definováno jako relativně stálé společenství skupiny osob, které svou vnitřní organizační strukturou, rozdělením funkcí a dělbou práce má povahu podniku, zaměřeného na dosažení vysokého zisku soustavným pácháním úmyslné trestné činnosti za podmínek výrazně zvyšujících nebezpečnost činu pro společnost.

Zde je na místě ujasnit vztah zločinného spolčení s organizovanou skupinou. Organizovaná skupina je subsidiární ve vztahu ke zločinnému spolčení, které je kvalitativně vyšší formou organizované skupiny, dané strukturou, vztahy mezi členy spolčení a jejich zaměřením. U zločinného spolčení musí být dán vyšší stupeň organizovanosti nežli je tomu u organizované skupiny. Nelze vyloučit a lze i předpokládat, že organizovaná skupina se postupně přemění na kvalitativně vyšší stupeň - zločinné spolčení. V souladu s právními úpravami jiných států by mělo být postihováno samotné členství ve zločinném spolčení nebo jiná forma účasti na činnosti zločinného spolčení. Je proto navrhován nový oddíl v hlavě čtvrté zvláštní části trestního zákona nazvaný Zločinné spolčení i ve kterém je navrhována nová skutková podstata, Účast ve zločinném spolčení - § 163 a), která postihuje zřízení (založení) zločinného spolčení, činnost nebo účast na činnosti zločinného spolčení nebo podporu činnosti zločinného spolčení, s trestní sazbou od dvou do deseti let odnětí svobody. V návaznosti na tato ustanovení bude nově konstruováno ukládání trestů pachatelům trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení v §§ 43 a 44 tr.zákona. Jedná se o pachatele, kteří nebudou postihováni za trestný čin Účast na zločinném spolčení. Nepředpokládá se

vytvoření nových kvalifikovaných skutkových podstat odůvodňujících použití vyšší trestní sazby - tedy jakýsi kazuistický výčet trestných činů, které by bylo možno páchat ve prospěch zločinného spolčení, ale byla zvolena obecná úprava trestní sazby za jakýkoliv úmyslný trestný čin spáchaný ve prospěch zločinného spolčení. Trestní sazba bude stanovena systémem jako u zvlášť nebezpečného recidivisty. Je zde uplatněna podmínka existence okolností podstatně zvyšujících stupeň nebezpečnosti činu pro společnost.

Odhalování tohoto druhu trestné činnosti bude vysoce náročné a bude nutné využívat i specifických metod a prostředků. K nim bude patřit využití *agentů policie* a osob jednající ve prospěch policie při odhalování trestné činnosti zločinného spolčení. Nasazení a použití agentů policie je upraveno v zákonu o policii v § 34 b). Použití agenta bude možné pouze po předchozím povolení příslušného dozorového státního zástupce. Pro ochranu těchto osob bude nutné rozšířit okolnosti vylučující protiprávnost, protože agenti policie budou často nuceni podílet se na trestné činnosti zločinného spolčení, jinak by rizkovaly své vyzrazení a s tím spojené represivní následky. Úvahy, že jde o jednání v krajní nouzi, případně i nutné obraně byly nahrazeny speciálním ustanovením v obecné části trestního zákona, které rozšiřuje okolnosti vylučující protiprávnost a to § 15 a) tr. zákona. Podle tohoto ustanovení čin jinak trestný, spáchaný s cílem odhalit členy zločinného spolčení a umožnit jejich trestní postih, není trestným činem. Za vybočení z podmínek beztrestnosti bude považováno, jestliže bylo možno bez nebezpečí vyzrazení od spáchání činu upustit, anebo způsobený následek spočívá v těžké újmě na zdraví nebo smrti, nebo je stejně závažný jako následek činu spáchaného zločinným spolčením.

Uvedené ustanovení § 15a) tr. zákona má povahu zvláštního případu krajní nouze, a neznamená absolutní beztrestnost. Hranice, v níž se taková osoba může pohybovat je vymezena především podmínkami vybočení z beztrestnosti. Zejména je významné, že nesmí v následku dojít k těžké újmě na zdraví nebo smrti. Při způsobení jiného následku bude nutné zkoumat jeho závažnost v porovnání s následkem činu spáchaného zločinným spolčením.

Jako polehčující okolnost, případně okolnost umožňující snížit trestní sazbu pod dolní hranici trestu, bude považováno jednání pachatele trestného činu, který účinně přispěje k objasnění trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení (§§ 33 a 40 tr. zák.).

Novelizací trestního zákona účinnou od 1.1.1994 byla společenská nebezpečnost organizované kriminality u vybraných trestných činů vyjádřena i kvalifikovanými důvody pro použití vyšší trestní sazby. Jde o skutkové podstaty trestných činů nedovolená výroba a držení omamných a psychotropních látek a jedů podle § 187 odst. 3 písm. b) tr. zák., tr. činu porušování předpisů o nakládání s kontrolovaným zbožím a technologiemi podle § 124/3a) tr. zák., tr. činu porušování předpisů o zahraničním obchodu s vojenským materiálem podle § 124e/l, ve znění z.č. 38/94 Sb, kde za kvalifikovaný způsob spáchání těchto tr. činů je považováno spáchání tr. činu ve spojení s organizovanou skupinou působící ve více státech.

Do této kategorie trestných činů patří i nově zařazená skutková podstata tr. činu Porušování předpisů o zahraničním obchodu s vojenským materiálem podle § 124d/2,2a) tr. zákona. Za kvalifikovaný způsob spáchání je považováno "*spojení s organizovanou skupinou*".

Další aktuální otázkou je organizace vyšetřování organizovaného zločinu. Za neschůdnou cestu lze považovat uplatnění obecných zásad věcné a místní příslušnosti k vyšetřování. Zahraniční zkušenosti i zkušenosti z naší doposud skromné praxe ukazují, že nejefektivnějším je vyšetřování organizované trestné činnosti z jednoho centra s celorepublikovou působností. K tomuto závěru se dospělo z logických i praktických důvodů. Nelze totiž při vyšetřování očekávat, že bude zadokladován celý rozsah trestné činnosti. Vyšetřovány budou převážně konkrétní následky, které byly organizovanou tr. činností způsobeny a postupně, jak bude probíhat další odhalování skutků, bude nutné i s velkým časovým odstupem ve vyšetřování pokračovat. Je nemyšlitelné, aby se s daným problémem opětovně seznamoval jiný vyšetřovatel. Je již zřejmé, že ve vyšetřování této trestné činnosti bude stírán rozdíl mezi obecnou a hospodářskou trestnou činností.

Seznam použité literatury.

Jelínek J.: Problematika nově vznikajících organizovaných zločineckých skupin v ČSFR.
Policejní věstník 10/1992

Vacek J. : Struktura organizovaného zločinu v oblasti drog.

Policejní věstník 10/1992

Vojna P. : Diskuse o organizované kriminalitě v SSSR.

Kriminalistický sborník 7/1989, 9/1989

Trestní zákon ČR č. 140/1961 Sb. - ve znění pozdějších zákonů, platný k 1.1.1994

Trestní řád ČR - zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním ve znění pozdějších zákonů, platný k 1.1.1994

Navrhovaná novelizace trestního zákona a trestního řádu ve znění z měsíce září 1994

Pravděpodobné modely organizované kriminality. IKSP, Praha 1994.

Objasňování organizovaného zločinu

Fenomen organizovaného zločinu působí nejen v zahraničí, ale bohužel již také v České republice. Organizovaný zločin je stále častěji popisován v odborných publikacích¹ a je rozebírán z různých zorných úhlů. Podle stupně poznání autoři vedou polemiku zejména o úrovni organizovaného zločinu u nás a vytváří prognózy o jeho expanzi. Všichni autoři se však shodují v jednom: organizovaný zločin je v České republice v počáteční fázi a jeho odhalování a objasňování je a bude velmi náročné a obtížné.

¹ KOSÍK, S., SOUČEK, J., ZÁTORSKÝ, J., Organizovaný zločin v České republice, Kriminalistika 1/1996, ŘSKP Praha, 1996

V roce 1995 byl Úřadem vyšetřování pro Českou republiku proveden kontrolní průzkum zaměřený na četnost, stav a úroveň vyšetřování případů trestné činnosti charakterizovaných jako organizovaný zločin. Předmětem průzkumu byly případy převzaté do vyšetřování v období od 1.1. do 30.9.1995 na krajské, případně okresní úřady vyšetřování z Útvaru pro odhalování organizovaného zločinu nebo ze Služby policie pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti nebo z jejich expozitur. Za uvedené období, podle informací a statistických vyhodnocení poskytnutých těmito službami P ČR, bylo do vyšetřování předáno ÚOOZ 106 a SPOK 50 věcí. Z tohoto počtu 156 případů bylo těmito službami označeno 11 jako případy organizovaného zločinu. Uvedená statistická čísla však jsou značně nepřesná (nebyly statisticky hodnoceny věci předané do vyšetřování a hodnocené jako organizovaný zločin z pracovišť služby kriminální policie a i mezi statisticky hodnocenými případy nebyly zahrnuty všechny trestní věci předané do vyšetřování národní protidrogovou centrálou a jejími expoziturovými, které jsou organizační součástí ÚOOZ).

Na základě provedeného průzkumu a dalších informací získaných z běžné výkonné a metodické činnosti Úřadu vyšetřování pro Českou republiku lze konstatovat :

- celkovou nejasnost vztahu a rozdílů mezi organizovaným zločinem a trestnou činností páchanou organizovaně,
- realizační návrhy, byť označené jako tr. činnost charakteru organizovaného zločinu, postrádají základní hlediska vymezená § 89 odst. 20 tr. zákona (charakteristika zločinného spolčení), která jsou rozhodující pro závěr, zda o takovou trestnou činnost jde,
- prvky organizovaného zločinu nelze dovést ani z materiálů předkládaných k realizaci na úřady vyšetřování.

Naopak na základě uvedených informací lze potvrdit výzkumné závěry Institutu pro kriminologii a sociální prevenci a další úvahy o struktuře organizovaného zločinu v České republice² uvedené v četných odborných pojednáních na stránkách resortních časopisů, že prvky organizovanosti (ne však vždy organizovaného zločinu) mají nejčastěji případy z oblasti:

- výroby a pašování omamných a psychotropních látek a jedů,
- násilné tr. činnosti ve formě
- vydírání podnikatelů (tzv. racketeering),
- vraždy,
- jiné násilné projevy,
- nelegální obchod s lidmi,
- organizovaná prostituce,
- převaděčství,
- kuplířství,
- obchodování se zbraněmi a výbušninami,
- krádeže a převozy motorových vozidel,
- padělání a pozměňování nálepek k označení zboží,

² Srovnej Studie IKSP k organizované kriminalitě, zpracované kolektivem řešitelů IKSP, vydávané v roce 1995 a 1996 IKSP Praha.

- některé případy zkrácení daní, poplatků a jiných dávek, zejména případy předstíraných vývozů lihovin a machinací s lehkými topnými oleji.

Výroba a pašování omamných a psychotropních látek a jedů §§ 187, 188 tr. zákona

Z 15 zkoumaných případů a dalších poznatků získaných specialisty ÚV pro ČR lze konstatovat, že podněty k zahájení trestního stíhání jsou na úřady vyšetřování předkládány většinou z NPDC, jsou dobře realizačně připraveny a nejsou charakterizovány jako organizovaný zločin. Z charakteru, způsobu spáchání, rozsahu a mezinárodního napojení tr. činnosti dokladovaných v materiálech NPDC i v průběhu dalšího vyšetřování lze dovozovat, že jde typicky o organizovaný zločin, který se však dosud nepodařilo do důsledků zadokumentovat a právně postihnout. Případy jsou realizovány zpravidla v okamžiku, kdy hrozí nebezpečí zmaření trestního postihu pachatelů. Při operativním rozpracování případů schází těsnější spolupráce se zahraničními protidrogovými centrály založená na osobním kontaktu, hlubší výměně informací a těsnější koordinovanosti činností při rozpracování věci s cílem odhalit strukturu "organizace" zabývající se výrobou a distribucí drog. To by přispělo k účinnějšímu postihu pachatelů např. i pro tr. čin spáchaný ve prospěch zločinného spolčení (§ 163a tr. zákona), nebo přísnější postih podle § 43, 44 tr. zákona.

Že tento druh kriminality je páchan "zločinným spolčením" nasvědčují poznatky z kriminalisticko praktické-činnosti (operativní poznatky) o např. působení **rezidentů** na území ČR, kteří jsou většinou balkánského původu. Rezidenti, kteří zajišťují - organizují průvoz drog přes naše území zejména do západní Evropy, si budují z našich občanů relativně stálý tým **kurýrů**, kteří vědomě (nebo také nevědomě) zajišťují vývoz nebo průvoz drog. Tato "organizovaná činnost" je kvalifikována jako tr. čin spáchaný členem organizované skupiny (§ 187/2a tr. zák.), případně je aplikována i kvalifikace podle § 187/3b tr. zákona.

Schází však již "vyšší úroveň" odhalení zločinného spolčení, které by dovolovalo využít ustanovení §§ 43, 44 tr. zákona, případně kvalifikace podle § 163a tr. zákona.

Nelegální obchod s lidmi

V rámci tohoto souboru byly v kontrolním průzkumu zkoumány trestní věci převaděčství kvalifikované jako tr. čin nedovolené překročení státní hranice podle § 171a tr. zákona, kuplířství podle § 204 tr. zákona a obchodování se ženami podle § 246 tr. zákona. Celkem bylo vyhodnoceno 20 případů v převážné míře vyšetřovaných na okresních úřadech vyšetřování (ve věcné příslušnosti KÚV - § 17 tr. řádu jsou vyšetřovány pouze ty, u kterých dominující tr. čin je věcně příslušný do vyšetřování KÚV). U převaděčství lze vysledovat, ovšem opět z operativních materiálů, typické schéma organizace této trestné činnosti:

"náborář" v domovském státu běženců soustředí zájemce a zorganizuje pro ně dopravu, **"rezident"** v Bulharsku, Rumunsku nebo Maďarsku zajišťuje pro běžence dopravu přes území Slovenské republiky a České republiky, v některých případech pro tyto osoby zajišťuje i falešné osobní doklady (pasy). K předání osob **rezidentovi**, působícím na území České republiky (tento rezident je obvykle cizinec s povolením k pobytu na našem území) je využívána zpravidla **spojka**. Rezident na území ČR zajišťuje běžencům ubytování, to již prostřednictvím českého občana a jejich dopravu do SRN. **Dopravci** jsou již většinou taxikáři, kteří na hranicích předají běžence **převaděčům**, kteří je na území SRN předávají dále.

Naznačené organizační schéma převádění osob přes naše území nasvědčuje vysokému stupni organizovanosti této tr. činnosti, která však operativním šetřením a posléze vyšetřováním není natolik dokladována, aby bylo možno využít právních kvalifikací ve vztahu ke zločinnému spolčení.

Obdobná situace je u kuplířství a obchodu se ženami, kde oproti převaděčství není dostatečně dokladována ani organizovanost (tím méně vyšší stupeň organizovanosti) této tr.

činnosti, která je spíše dovozována ze zkušeností zahraničních policejních partnerů. Pachatelé i "poškozené" obchodu se ženami jsou z převážné míry Rómové. Dívky jsou zpravidla "dodávány" do erotických klubů ve Spolkové republice Německo nebo v Holandsku, kde jsou jim majiteli klubů odnímány osobní doklady a jsou i nevybíravými způsoby nuceny k prostituci. Náborované dívky jsou většinou srozuměny s tím, k jakým účelům mají do zahraničí vycestovat. Převažuje tedy z jejich strany určitá dobrovolnost, násilné nebo lstivé odvedení dívek do zahraničí je spíše výjimkou.

Písemnosti předávané do vyšetřování jako podklad pro zahájení trestního stíhání často postrádají konkrétnost, což vyvolává polemiku a spory, zda realizační návrhy jsou natolik dostačující, aby na základě nich bylo možno konkrétní osobu z trestného činu obvinít. Je zřejmá citelná předrealizační komunikační bariéra mezi policejním orgánem a vyšetřovatelem.

Vydírání (§ 235 tr. zákona)

Při kontrolním průzkumu bylo vyhodnoceno 17 případů z toho tři věcně příslušné do vyšetřování KÚV (§ 17 tr. řádu). Tato trestná činnost je v převážné míře páchána v jednočinném (ale i vícečinném) souběhu s dalšími tr. činy, zejména omezováním osobní svobody (§ 231 tr. zák.), porušování domovní svobody (§ 238 tr. zák.), v případě použití násilí nebo pohrůžky bezprostředního násilí je kvalifikována jako tr. čin loupež (§ 234 tr. zák.). Podněty k zahájení trestního stíhání jsou jen ojediněle dávány policejními orgány (ÚOOZ, SPOK a dalšími), ale vychází od poškozených. Z kriminalisticko-taktického hlediska lze tuto tr. činnost hodnotit ze dvou pohledů:

- **jako tr. činnost páchanou organizovaně za použití násilí.** Tato forma trestné činnosti je páchána zejména pachateli ruské a ukrajinské národnosti i "na objednávku" blíže nespecifikované osoby. Ve způsobu páchaní jsou patrné prvky organizovaného zločinu, který se však dosud policejním orgánům ani vyšetřovatelům nepodařilo prokázat. Nebyla zejména zadokladována provázanost na vyšší organizační strukturu (zločinné spolčení) i dosahování zisku soustavným pácháním úmyslné tr. činnosti. V jednom případě dosud nezjištěná zločinecká organizace zajistila útěk obviněného z vazební věznice za pomoci falšovaných příkazů k jeho propuštění.
- vedle této klasické formy vydírání je u nás uplatňována určitá modifikace vydírání, označovaná jako "**vydírání po česku**". Tato forma je uplatňována zejména mezi podnikateli buď přímo, nebo si najmou osobu nebo firmu, která se pod hlavičkou různých i detektivních činností zabývá vymáháním pohledávek. Tak jako v předchozí formě vydírání, ani zde se vyšší forma organizované skupiny (zločinné spolčení) dosud nepodařila prokázat ani odhalit.

Pokud jde o **racketeering**, jako jednu z forem vydírání (tj. požadování výpalného nebo vynučení ochrany podnikatele) jde o značně latentní kriminalitu zejména z důvodu obav takto vydíraných osob.

Obchodování se zbraněmi a výbušninami, nedovolené ozbrojování.

(§§ 124a - f, 185 tr. zák.)

K této trestné činnosti bylo vyhodnoceno 5 trestních věcí s konstatováním, že vyšetřováním ani operativním šetřením nebyly prokázány žádné prvky zločinného spolčení, tedy nebylo průkazné žádné napojení pachatelů na jakoukoliv strukturu organizovaného a nelegálního obchodu se zbraněmi a výbušninami. Pouze v jednom případě bylo prokázáno spáchání tr. činu podle § 124f/1 tr. zákona třemi pachateli, to však u uvedeného tr. činu není

důvodem pro uplatnění přísnější právní kvalifikace. V ostatních případech nebyl prokázán ani znak organizovanosti (např. u tr. činu podle § 185/3b tr. zák.). Z kriminalisticko-taktického hlediska je zajímavý způsob odhalení tr. činnosti, ke kterému policejní orgány z ÚOOZ využily "předstíraného převodu věci " podle § 34c) zákona o policii ČR a pachatel byl dopaden při prodeji.

Zkrácení daní, poplatků a jiných dávek

(§ 148 tr. zákona)

Bylo vyhodnoceno celkem 10 případů zejména z oblasti "daňových machinací" s lihem, lihovinami a záměny lehkých topných olejů za motorovou naftu. Z materiálů získaných kriminalisticko-praktickou činností lze dovozovat, že ve všech případech jde o vysoce organizovanou trestnou činnost, která, pokud by byla páchána po účinnosti novely tr. zákona po 1.9.1995, by naplňovala znaky zločinného spolčení podle § 89 odst. 20 tr. zákona. Vyšetřovatelem jsou stíháni tzv. měničci, tj. osoby, které daly k dispozici svoji firmu (často fiktivní) k zajišťování zprostředkování prodeje LTO, ale již deklarovaného jako motorová nafta, v důsledku čehož došlo ke zkrácení DPH a spotřební daně. Obdobná situace byla zjištěna i u předstíraného vývozu lihovin a lihu.

Analýzou způsobu spáchání těchto trestných činů lze stanovit organizační strukturu osob zapojených do trestné činnosti.

Deklarovaný odběratel, kterým je zpravidla neexistující právnická osoba (firma), která má sídlo mimo území České republiky.

Sponzor, kterým je osoba poskytující finanční prostředky na nákup zboží u výrobce a podle předpokladů i inkasuje zisky z trestné činnosti.

Dopravce, zpravidla firma napojená na celou organizační strukturu, výjimečně jde o dopravce "ad hoc".

Transportéři, kterými jsou osoby dirigující řidiče kamionů do místa určení a organizačně zajišťující dopravu zboží.

Skutečný odběratel, kterým je fyzická nebo právnická osoba na území České republiky.

Externisté, kteří zajišťují padělání dokladů, razítek apod.

Uvedenou organizační strukturu, zejména sponzory a transportéry, se však zatím nepodařilo zcela "rozkrýt".

U ostatních druhů trestné činnosti je obtížně prokazováno organizátorství, resp. spáchání tr. činu členem organizované skupiny, natož pak vyšší organizační formu - zločinné spolčení.

Právní a kriminalisticko-taktické otázky objasňování organizovaného zločinu.

Na základě poznatků z praxe se policejní orgány i vyšetřovatelé v oblasti trestního práva potýkají se dvěma základními problémy.

1. **Nepochopení rozdílu a vztahu mezi zločinným spolčením** (z pohledu kriminalistiky organizovaným zločinem) **a tr. činností páchanou organizovaně** (vyjádřenou v ustanoveních tr. zákona pojmy organizovaně, spáchá čin jako člen organizované skupiny, spáchá čin nejméně se dvěma osobami). Tak většina trestních věcí označená policejními orgány nebo i vyšetřovateli jako organizovaný zločin, je ve skutečnosti "pouze" trestnou činností spáchanou v určité, zákonem vyjádřené organizované formě. V některých případech nejde ani o organizovanou skupinu ve smyslu některých ustanovení tr. zákona. Z kriminalisticko-taktického hlediska je organizovaný zločin "podnik založený na páchání trestné činnosti"³. "Podnik" v tomto metaforickém pojetí je vyjádřením vysokého stupně organizace, organizační hierarchie, zisku a soustavnosti v páchání tr. činnosti. Z trestně-právního hlediska zločinné spolčení je *lex specialis* ve vztahu k organizované skupině. Je vyšší formou organizované skupiny vytvořené s cílem soustavného páchání tr. činnosti, s pevnou a provázanou hierarchicky uspořádanou organizační strukturou. Naopak organizovaná skupina, u které se nepředpokládá trvalejší ráz a není výjimkou, že je

³ Uvedený pojem, který je používán v odborných publikacích v ČR, je převzat z materiálů FBI ze USA.

utvářena nahodile pro jeden kriminální delikt, je vůči zločinnému spolčení subsidiární. Z pohledu dokazování je v praxi velmi obtížné zadokladovat právě "vnitřní **organizační strukturu**" zločinného spolčení a **cíl** dosahování zisku **soustavným pácháním** úmyslné tr. činnosti. To nelze jinak než podstatně důkladnějším operativním rozpracováním a rozkrytím organizační struktury zločinného spolčení a vysoce odbornou prací vyšetřovatele.

2. Některé nově zavedené instituty trestního řízení a zákona o P ČR jsou v praxi sice uplatnitelné, ovšem v zákonem vymezené podobě neúčelné. Zejména se jedná o :
záměnu zásilky podle § 87a tr. řádu která, pokud by nebyla vázána na sdělení obvinění (podmínka uplatnění záměny zásilky explicitně vázána na vydání věci podle § 86 odst. 1 tr. řádu), by významně přispěla k odhalení řady kriminálních deliktů. Uplatnění záměny zásilky po zahájení trestního stíhání je však nepravděpodobné a v podstatě i neúčelné (nedovedu si představit např. u "drogové" tr. činnosti, že by obviněný posílal zásilku s obsahem drogy, nebo že by taková zásilka byla jemu určena. V zásadě však jde o velmi potřebné ustanovení, které by však nemělo být vázáno na uvedenou podmínku. Záměna zásilky by tak byla uplatnitelná i před zahájením tr. stíhání.

použití agenta podle § 34b zákona o Policii České republiky, zejména však jeho právní ochrana poskytovaná tímtež zákonem (§ 34b odst. 2,3) a trestním zákonem (§§ 13, 14, 163c tr. zák.). Dobrý záměr zákonodárce zavést po vzoru zahraničí použití agenta k odhalení (rozkrýtí) té nejzávažnější trestné činnosti, ke které organizovaný zločin bezesporu patří, nebyl v dostatečné míře dotažen do konce.

Lze právem předpokládat, že agent, který je "zaveden" do zločinecké organizace, se musí podílet na její nezákonné činnosti. Použití agenta přímo do vedení zločinecké organizace, které se na samotných kriminálních deliktech přímo nepodílí, zřejmě nebude možné, nebo bude výjimečné. Agent bude moci působit na nižších "výkonných" člancích, kde se bude muset podílet na páchání tr. činnosti. Pro ten případ nám však v zákonu schází jeho právní ochrana, která by agentu zajistila exculpaci v těch případech trestné činnosti, kterou agent musel spáchat, nebo se na ní musel podílet, pokud neměl být zločineckou organizací odhalen. Ochrana agenta podle § 163c tr. zákona se vztahuje pouze na případy účasti agenta na činnosti zločinného spolčení nebo podpory zločinného spolčení, za které by jinak byl stíhán pro tr. čin účasti na zločinném spolčení podle § 163a tr. zákona. Tato ochrana mu však již nebude poskytnuta, když pro zločinné spolčení spáchá konkrétní tr. činnost, k jejímuž spáchání byl donucen okolnostmi, aby nebyl odhalen. Kalkulovat s tím, že agent v rámci zločinného spolčení spáchání nebo účast na páchání tr. činnosti odmítne, nelze. Znamenalo by to pro něj v tom nejlepší případě ztrátu důvěry a odchod ze zločinecké organizace, ale spíše reálné nebezpečí likvidace. Samozřejmě bylo by nutné zákonem stanovit určité hranice jeho nezákonné činnosti. Např. nebyla by agentu zajištěna beztrestnost za zvlášť závažné, úmyslné tr. činy. Rovněž tak se domnívám, že beztrestnost agenta není možné zajistit uplatněním ustanovení tr. zákona o krajní nouzi nebo nutné obraně.

V působnosti některých krajských správ P ČR dochází k paradoxní situaci při dogmatickém uplatňování § 158 odst. 3, věty za středníkem "vyšetřovatel provádí úkony podle tohoto ustanovení u trestných činů, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice převyšuje tři roky."

Např. KÚV Ostrava vede spory s policejními orgány - orgány krim. služby spočívající v tom, že orgány krim. služby odhalí trestnou činnost, na kterou trestní zákon stanoví tr. sazbu převyšující tři roky a aniž by podezření z této tr. činnosti zadokladovali a zjistili informace, které by přispěly k jejímu komplexnímu objasnění, předají věc vyšetřovateli s tím, že další operativně-pátrací úkony budou provádět na základě pokynů vyšetřovatele podle § 157 odst. 2 tr. řádu. Přitom realizační návrh, kterým je věc předávána do vyšetřování, je vydáván za trestní oznámení ve smyslu § 158 odst. 1 tr. řádu. Je s podivem, že kriminální služba takto rezignuje na samotnou podstatu své práce, t.j. prostředky, které jsou jí dány zejména zákonem o P ČR důsledně rozpracovat a odhalit závažnou, organizovanou trestnou činnost, na jejíž

realizaci by se pak v určitém stádiu operativního rozpracování dohodla s vyšetřovatelem. Uplatňování tohoto postupu při odhalování organizovaného zločinu by vedlo předem k neúspěchu, protože by vedlo k předčasné, nepřipravené realizaci trestné činnosti.

Z kriminalisticko-taktického pohledu při objasňování organizovaného zločinu je potřebné řešit základní otázku ve kterém stádiu objasňování organizovaného zločinu má být věc předána do vyšetřování.

Zde je nutné chápat problém ze dvou hledisek:

1. jde o věc převzatou do vyšetřování na základě trestního oznámení (§ 158 odst. 1 tr. řádu). Vzhledem k tomu, že kriminální delikty organizovaného zločinu budou zpravidla kvalifikovány jako tr. činy, na které trestní zákon stanoví dolní hranici trestní sazby převyšující tři roky, půjde o trestní řízení, které podle § 158 odst. 3 tr. řádu povede od samotného počátku vyšetřovatel za využití ustanovení § 157 odst. 2 tr. řádu, pokud se vyšetřovatel s policejními orgány (orgány krim. služby) nedohodne na neformální součinnosti. Nelze však předpokládat, že by objasnění této závažné trestné činnosti bylo realizováno byť aktivní činností vyšetřovatele s využitím postupu podle § 157 odst. 2 tr. řádu. Domnívám se, že objasnit organizovaný zločin bez aktivního přístupu pracovníků krim. policie i vyšetřovatele není možné a úzká neformální součinnost obou složek policie je nezbytně nutná.
2. jde o věc v operativním šetření kriminální policie, pak otázku musíme upřesnit:
 - a) ve kterém stádiu operativního šetření má do věci vstoupit vyšetřovatel,
 - b) ve kterém stádiu operativního šetření má být věc předána do vyšetřování k realizaci.

Dosavadní, i když poměrně malé zkušenosti orgánů činných v trestním řízení s objasňováním organizovaného zločinu nasvědčují tomu, že klasický model součinnosti mezi vyšetřovatelem a zejména pracovníkem kriminální policie při objasňování "běžných" kriminálních deliktů, je u organizovaného zločinu nefunkční. U klasického modelu součinnosti vyšetřovatel přebírá věc do vyšetřování až zpravidla na základě návrhu policejního orgánu na realizaci věci⁴(pokud se nejedná o případy přebírané do vyšetřování v rámci výjezdové služby), v ojedinělých případech vstupuje vyšetřovatel do stádia "operativního rozpracování" bezprostředně před podáním realizačního návrhu - návrhu na zahájení trestního stíhání policejními orgány.

Odhalování organizovaného zločinu, zejména pokud jeho cílem bude odhalit celou zločineckou strukturu nebo alespoň její podstatnou část, bude vyžadovat systematické, zejména však dlouhodobější operativní rozpracování. Při realizaci trestné činnosti spáchané zločineckou organizací nebo v její prospěch bude nutné zvažovat její účelnost, zejména bude-li se jednat o zanedbatelnou tr. činnost ve vztahu k dalším, ještě dostatečně nezadokladovaným kriminálními aktivitám zločinecké organizace. Bude potřebné zvažovat zda realizovat méně významnou trestnou činnost na úkor možného odhalení zločinného spolčení.

Je zřejmé, že vyšetřování organizovaného zločinu bude důkazně i organizačně náročné a je proto logický požadavek praxe, aby se vyšetřovatel s případem v operativním rozpracování seznámil dříve, než je tomu u běžných kriminálních deliktů. Je otázkou, ve kterém stádiu operativního šetření se má do věci ingerovat vyšetřovatel. Domnívám se, že v době, kdy výsledky operativního šetření nasvědčují tomu, že již byla spáchána určitá méně významná trestná činnost, kterou však vzhledem k cíli odhalit zločineckou organizaci a zadokumentovat její zločinecké aktivity není vhodné momentálně realizovat. Zde však narážíme na zásadu legality (§ 2/3 tr. řádu) a zásadu obžalovací (§ 2/8 tr. řádu), kterými je vyšetřovatel jako orgán činný v tr. řízení vázán. V daném případě by vyšetřovatel nemohl konat v rámci trestního řízení, ale musel by vystupovat jako **konzultant** pro pracovníky kriminální policie s tím, že by se podílel na stanovení strategie a taktiky operativního šetření a usměrňování činnosti pracovníků krim. policie při dokladování činnosti zločinecké

⁴ Srovnej N MV č. 82 z 12.12.1995 - Instrukci pro vyšetřovatele a policejní orgány P ČR k postupu v trestním řízení.

organizace. V případě, že by vyšetřovatel konal podle trestního řádu, musel by postupovat podle § 159a tr. řádu pokud by dospěl k závěru, že v rozpracované věci jsou již důvody pro zahájení trestního stíhání a vzhledem k zájmu objasnit závažnější tr. činnost však není vhodné trestní stíhání zahájit.

Důvodem k úvaze uvedené v předchozím odstavci je reálný předpoklad, že předčasnou realizací méně závažné tr. činnosti, bychom upozornili zločineckou organizaci na její "slabé" články a automaticky by nastoupil důsledně propracovaný obranný mechanismus zločinecké organizace. Ta by sice byla zasažena určitou dílčí ztrátou jak fyzickou tak i materiální, z globálního pohledu však nepodstatnou. Naopak obranný mechanismus by podstatně ztížil odhalování dalších kriminálních aktivit policií.

Ukvapená, předčasná realizace trestné činnosti zločinecké organizace by v konečném důsledku mohla znamenat zmaření objasnění organizovaného zločinu. Pro objasňování organizovaného zločinu bude zřejmě platit, byť poněkud zjednodušené pravidlo, že to, co se nezjistí před zahájením trestního stíhání, se v jeho průběhu již zjistit nepodaří.

Summary

Autor v článku poukazuje na nedostatečnou právní ochranu policejního agenta a na důsledky s tím spojené. Hodnotí současný stav vyšetřování organizovaného zločinu v České republice a zabývá se právními a kriminalisticko-taktickými otázkami objasňování tohoto druhu trestné činnosti zejména z pohledu vztahu zločinného spolčení a trestné činnosti páchané organizovaně. V závěrečné části předkládá úvahu k účelné součinnosti mezi vyšetřovateli a pracovníky krim. policie při objasňování organizovaného zločinu.

Novelizace trestněprávních norem a organizovaný zločin

Zákonem č. 152 ze dne 29.6.1995, uveřejněným ve Sbírce zákonů částce 40, byla provedena v pořadí 12 novela trestního zákona a trestního řádu a rovněž byl novelizován zákon č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky.

Novelizace se dotkla dvou základních oblastí. Reagovala na nutnost přijmout odpovídající právní úpravu pro účinnější postih vyšší formy trestné činnosti tzv. organizovaného zločinu. Druhou oblastí, na kterou byla novelizace zaměřena, je rozšíření tzv. odklonů v trestním řízení a rozšíření alternativních trestů. Ve výkladu se však budu věnovat ustanovením týkajících se organizovaného zločinu.

Základní charakteristika organizovaného zločinu

Základní znaky

Organizovaný zločin je novým fenoménem trestné činnosti páchané již i v našem státě, která nebývalým tempem nabývá na důraznosti. Organizovaný zločin tak, jak je chápán v zahraničí, zejména ve USA a Itálii, je vyšší formou trestné činnosti, která podstatně zvyšuje společenskou nebezpečnost takových jednání. Při jeho charakteristice se již "standartně" i u nás vychází z "mafiánského pojetí". To jej charakterizuje jako trestnou činnost páchanou s vysokou odborností a profesionalizací pachatelů a kapitalizací takto nabytých zisků. Profesionalizace ta je dána především vysokou úrovní organizovanosti spočívající v koncepční, plánovitě a pevně hierarchicky členěné organizační struktuře s přesně vymezenými funkcemi, dělbou práce a mezinárodním propojením. Celá činnost zločinného spolčení, jak je tato organizační struktura pojmenována trestním zákonem (§ 89 odst. 20 tr. zákona), je zaměřena na dosažení vysokého zisku, který, mimo financování další trestné činnosti, je používán i k podnikatelským aktivitám. Organizovaný zločin tak nabývá povahy podniku s dlouhodobou strategií a tomu odpovídajícími obchodními ale i společenskými vztahy (např. pronikání do politických, finančních a dalších struktur). Ne nevýznamnou charakteristickou oblastí organizovaného zločinu je i jeho zabezpečovací, ochranná funkce, která brání proniknutí nežádoucích osob nebo jevů do organizační struktury zločinného spolčení a tím brání jeho vyzrazení. Odhalení trestné činnosti páchané zločinným spolčením nebo samotné rozkrytí zločinného spolčení vyžaduje zvláštní prostředky, postupy i pravomoci v práci policejních orgánů i orgánů činných v trestním řízení. Tyto prostředky i pravomoci mohou představovat závažný zásah do osobních práv a svobod občanů, které dosud nebyly obvyklé. Proto bylo nutné, aby se hned v počátku předešlo případnému zneužívání takových zvláštních pravomocí a prostředků a jejich použití je procesně upraveno trestním řádem, ale i zákonem o Policii ČR.

Zločinné spolčení

Jak jsem uvedl v úvodu, novelizace ustanovení § 89 tr. zákona zavedla v odstavci 20 nový trestněprávní pojem "zločinné spolčení". To je charakterizováno jako **společenství více osob s vnitřní organizační strukturou, s rozdělením funkcí a dělbou činností, které je zaměřeno na dosahování zisku soustavným pácháním úmyslné trestné činnosti.**

Definování samotného pojmu zločinného spolčení v trestním zákoně je základem k uplatnění dalších, novelou trestního zákona, trestního řádu i zákona o Policii ČR zavedených ustanovení. Zločinné spolčení je definováno čtyřmi základními znaky (někteří autoři uvádí pouze tři, přičemž první znak "společenství více osob" podřazují - subsumují pod organizační strukturu

Základní znaky zločinného spolčení. Těmito čtyřmi znaky jsou:

1. společenství více osob,
2. organizační struktura,
3. cíl zločinného spolčení (dosahování zisku),
4. prostředky k dosažení cíle.

ad.I Společenství více osob

Vydjeme-li z premisy, že zákon by neměl obsahovat pojem, který by bylo možné v různých ustanoveních vykládat rozdílně, pak za více osob bude v souladu s platnou judikaturou a soudní praxí pokládáno společenství nejméně **tří osob** (např. R 45/86). V tomto

smyslu výklad uvedeného znaku zločinného spolčení bude korespondovat s výkladem organizované skupiny.

ad.2 Organizační struktura

Tento znak je charakterizován : vnitřní organizační strukturou rozdělením funkcí dělbou činností

Uvedené znaky, společně s cílem činnosti zločinného spolčení dosahovat zisky, povyšují společenskou nebezpečnost jednání zločinného spolčení nad jednání organizované skupiny. Znaky korespondují s již v úvodu naznačeným "mafíánským pojetím" zločinného spolčení. Podle dosavadních zahraničních zkušeností všechny skupiny organizovaného zločinu si svou hierarchii a organizační strukturu uspořádaly do tří základních organizačních stupňů :

1. řídicí centrum,
2. střední článek zajišťující operativní řízení třetího článku,
3. výkonný článek.

Přitom je přísně dbáno, aby výkonný článek byl přísně izolován od řídicího centra. Každý z těchto článků, (kterých podle stupně organizovanosti může být i více), se dále funkcionálně člení (např. řídicí centrum může být složeno z šéfa, jeho ochranky, poradců a právních poradců). Je pochopitelné, že uvedené organizační členění bude typické pro spolčení řádově desítek osob, členů a nebude přicházet v úvahu u spolčení s uváděným základním počtem osob, to jest nejméně tří osob. Lze však tvrdit, že organizovaný zločin páchaný tak malou skupinou osob bude spíše výjimkou, nebo tato malá skupina osob bude představovat řídicí skupinu využívající k páchání tr. činnosti dalších občanů, kteří v počátku nemusí ani tušit, že jsou nástrojem k páchání tr. činnosti.

Např. organizované převaděčství osob z bývalé Jugoslávie přes naše území do SRN, případně jiných států. Celý obchod je organizován malou skupinou osob rozdělenou na určitá teritoria (v místě určení, v ČR přes kterou je převádění osob zatím nejprůchodnější a ve výchozím státu, kterým je např. bývalá Jugoslávie), které k samotnému převádění - převážení běženců využívají zprvu nic netušící taxikáře.

Zločinné spolčení je však charakterizováno i dalšími znaky a to *prolínání organizovaného zločinu do oficiálních mocenských struktur a mezinárodním propojením.* Tyto znaky do definice zločinného spolčení zahrnuté nebyly. Lze to považovat za praktické opatření, protože jinak by musely být v trestním řízení velmi pracně dokazovány a to i u každého trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení.

ad.3 Cíl zločinného spolčení

Zisk

Dosahování zisku je dalším rozhodným a dělicím znakem mezi organizovanou skupinou a zločinným spolčením. Na rozdíl od organizované skupiny má zločinné spolčení povahu podniku s dlouhodobou strategií na vytváření zisku a jeho kapitalizaci. Zisk je základním finančním zdrojem podniku i jeho vyšších forem (kartel, syndikát), které jsou organizovaným zločinem ve vyšších fázích organizace zřizovány. Tímto znakem mimo jiné došlo k rozlišení zákonem vymezeného zločinného spolčení od spolčení, které mají jiné cíle (např. rasistické, teroristické, politické apod.) než je dosažení zisku.

ad.4 Prostředky k dosažení cíle

Úmyslná trestná činnost

Páchání úmyslné tr. činnosti je dalším obligatorním znakem zločinného spolčení. Činnost zločinného spolčení nemusí být zaměřena na páchání individuálně určitých trestných činů a nemusí se ani jednat o zvlášť závažné úmyslné tr. činy (viz § 41, 62 tr. zákona). Tím se i odlišuje od spolčení ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 tr. zákona. Cílem zločinného spolčení (ve smyslu § 89 odst. 20 tr. zákona) však musí být soustavné páchání úmyslné trestné činnosti. Novelizací nebylo přikročeno k taxativnímu vymezení jakých úmyslných tr. činů a ponechává se určitá volnost ve výkladu. Konkretizovat úmyslné tr. činy, které mohou být zločinným spolčením páchány, nelze. Rámcově za nejčastěji páchanou tr. činnost zločinným spolčením lze označit kvalifikovanou majetkovou tr. činnost (např. kategorie označovaná jako praní špinavých peněz a další), velmi lukrativní drogovou tr. činnost, která (jak ukazují zahraniční zdroje) patří k nejziskovější oblasti, a další. Je zajímavé, že zločinné spolčení nejsou v zahraničí orientována na násilnou tr. činnost. Té se převážně dopouští v případech ohrožení zločinné organizace a násilná tr. činnost je převážně páchána jako "obraný mechanismus" proti narušení přísných norem chování členů organizace (zločinného spolčení), anebo proti zásahům do činnosti zločinného spolčení zvenčí. V podvědomí občanů jako rozhodující činnost organizovaného zločinu vystupují tzv. "vraždy na objednávku" přitom tato tr. činnost je záležitostí spíše jednotlivců než organizovaných skupin. Jistou výjimku z uváděného tvrzení představují vymahači dluhů, pohledávek, vybírání poplatků za provozování živnosti, nebo vybírání tzv. výpalného.

Soustavné páchání

Soustavným pácháním se podle ustálené soudní praxe považuje doba kolem 6 měsíců, po kterou je trestná činnost páchána.

Vztah zločinného spolčení k organizované skupině.

Za organizovanou skupinu je označováno sdružení více osob (shodně se zločinným spolčením nejméně tři osoby jak vyžaduje ustálená soudní praxe a judikatura) mezi kterými je provedena určitá dělba úkolů, vyznačující se plánovitostí a koordinovaností činností. Na první pohled znaky shodně se znaky zločinného spolčení. Rozdíl ve prospěch zločinného spolčení je v úrovni a kvalitě plánování a koordinaci činností, která u zločinného spolčení je podstatně vyšší a tím i pro společnost nebezpečnější než u organizované skupiny.

Organizovaná skupina

Organizovaná skupina nevyžaduje trvalejší organizaci, může být sdružena pouze pro jeden účel, pro jeden konkrétní tr. čin, pro jeden skutek. Nevyžaduje se u ní trvalejší působení, nevyžaduje se trvalá organizační struktura, výslovné přistoupení člena k organizované skupině. Postačí, když člen organizované skupiny se do skupiny pouze "včlení" a účastní se její trestné činnosti.

Zločinné spolčení

Zločinné spolčení na rozdíl od organizované skupiny vyžaduje pevnější a provázanější vztah členů, kteří jsou do zločinného spolčení přijímáni po splnění přísných pravidel (kritérií), jsou zařazeni do určitého organizačního celku s vymezenou funkcí, musí respektovat přísná pravidla chování a vztahů mezi členy zločinného spolčení, jejichž porušení je vnitřně přísně trestáno (i smrtí). Přísně je trestán i "exces" z činnosti zločinného spolčení např. spáchání tr. činu "na vlastní pěst", které mohlo organizaci zločinného spolčení nebo její činnost ohrozit. Všechny tyto atributy u organizované skupiny schází. Organizovaná skupina je tedy daleko volnější, méně organizované spolčení osob než zločinné spolčení. Lze tedy konstatovat, že organizovaná skupina je vůči zločinnému spolčení subsidiární. Zločinné spolčení je kvalitativně i organizačně podstatně vyšším celkem než organizovaná skupina.

Rozdílností mezi uvedenými seskupeními osob by se dalo uvést daleko více, pro daný účel však uvedené vymezení považují za dostačující.

Dokazování

Rozhodující pro právní kvalifikaci trestné činnosti bude prokázání znaků zločinného spolčení jako vyšší formu organizované činnosti oproti organizované skupině. S tímto dokazováním zatím nemáme žádné zkušenosti. Lze proto pouze rámcově předpokládat formy dokazování a důkazní prostředky, které k tomu účelu bude možné využít. Je zřejmé, že zločinné spolčení je přísně uzavřené společenství s mnohými ochrannými prvky proti vyzrazení a jeho rozložení (rozkrutí). Zahraniční praxe potvrzuje, že je velmi obtížné do zločinného spolčení proniknout, což v mnoha případech bude i u nás rozhodující formou prokázání trestné činnosti. Vzhledem k mezinárodní propojenosti organizovaného zločinu bude nezbytně nutné jak ve stádiu operativního rozpracování tak i trestního řízení úzce spolupracovat se zahraničím, které zejména u trestního řízení vyžaduje respektování přísných mezinárodních pravidel. Kromě klasických důkazních prostředků je předmětem diskuse, zda a do jaké míry bude možné k dokumentování tr. činnosti možné využít i agenta. Jeho využití vzhledem k problematické právní úpravě zejména jeho trestní odpovědnosti za činy, kterých se jako člen zločinného spolčení účastní nebo dokonce bude muset dopustit, je velmi problematické.

Trestný čin účast na zločinném spolčení (§ 163a tr. zákona) a související ustanovení

(§ 163b, § 163c tr. zákona).

V souladu s právními úpravami jiných států byl novelou trestního zákona zaveden nový trestný čin Účast na zločinném spolčení (§ 163a tr. zákona), který umožňuje přísně postihovat založení zločinného spolčení, účast na jeho činnosti nebo i podporu zločinného spolčení. Se zavedením tohoto tr. činu souvisí i úprava výměry trestu pachatelů. V případech, kdy pachatel je souzen za trestný čin Účast na zločinném spolčení, neužije se ustanovení 44 tr. zákona. Zvýšení trestní sazby uvedené v ustanovení § 44 tr. zákona, které vychází ze zásad přičítání trestu u zvláště nebezpečného recidivisty, se týká pouze případů uvedených v § 43 tr. zákona. U pachatele tr. činu Účast na zločinném spolčení je nebezpečnost činu pro společnost zohledněna v samotné trestní sazbě.

Trestného činu **Účast na zločinném spolčení** podle **§ 163a) tr. zák.** se dopustí, ten, **kdo založí zločinné spolčení, nebo se činnosti takového spolčení účastní, anebo kdo zločinné spolčení podporuje.**

Formy

Účast na zločinném spolčení je svou podstatou přípravou k páčání jiné tr. činnosti. Účast na zločinném spolčení má tři formy :

1. založení,
2. účast,
3. podpora.

Založení zločinného spolčení tím je míněna např. i přeměna jakékoliv "nezávadné organizace" ve zločinné spolčení. Založením se v podstatě rozumí organizátorská činnost, při které se nevyžadují žádné formality.

Účast na činnosti zločinného spolčení. Účastí je míněno utváření podmínek pro činnost zločinného spolčení. Tato činnost ještě nemusí mít znaky individuálně určitého tr. činu. Tuto skupinu znaků tr. činu účasti na zločinném spolčení je třeba odlišit od účasti na páčání konkrétního, individuálně určitého trestného činu členem zločinného spolčení. Ve druhém případě by se jednalo o formu pachatelství nebo spolupachatelství nebo úcastenství ve smyslu ustanovení § 10 tr. zákona (organizátorství, návod, pomoc). To, že tato činnost

nemusí směřovat k páčání individuálně určitého tr. činu je i rozdíl od přípravy ve smyslu ustanovení § 7 tr. zákona. Účastí na činnosti zločinného spolčení zřejmě bude samotné členství ve zločinném spolčení, tedy je jí míněna činnost člena např. při vyvíjení aktivit směřujících ke kapitalizaci zisku jeho uplatněním v podnikatelských aktivitách, podíl na organizaci a řízení zločinného spolčení apod.

Pokud jde o činnost nečlenů zločinného spolčení, kteří jsou najímání zločinným spolčením např. jako externisti ke spáchání konkrétního tr. činu, nebo provedení konkrétního úkolu, ti budou za spáchanou tr. činnost postihováni jako za tr. činnost spáchanou **ve prospěch zločinného spolčení (§ 43 a 44 tr. zákona)**.

Podpora zločinného spolčení Podporovat zločinné spolčení je možné zevnitř nebo zvenčí. Zevnitř zločinné spolčení může podporovat jeho člen, který se jiným způsobem než podporou (materiální, morální a jinou) na činnosti nepodílí. Je to teoretická konstrukce, spíše nepravděpodobná, protože ve zločinném spolčení každý jeho člen má přesně vymezené úkoly, jejichž nesplnění se přísně trestá. Z tohoto pohledu činnost členů zločinného spolčení bude zpravidla kvalifikována jako "účást na činnosti zločinného spolčení". Zvenčí zločinné spolčení může podporovat kdokoliv ať již materiálně (poskytováním hmotných prostředků, budov, dopravních prostředků apod.) nebo morálně (propagací zločinného spolčení, nábořem vhodných členů nebo řadových členů nebo tzv. externistů apod.).

Je možné proto tvrdit, že podporou zločinného spolčení je míněna činnost nečlena zločinného spolčení, případně externisty. Svým obsahem má podpora charakter pomoci, jinak podle ustanovení § 10 tr. zákona hodnocená jako forma účástenství. Toto účástenství je však v ustanovení § 163a) tr. zákona povýšeno na pachatelství. Oproti účástenství podle § 10 tr. zákona se nevyžaduje tzv. akcesorita účástenství, to znamená nevyžaduje se, aby se jiný pachatel alespoň pokusil o spáchání konkrétního tr. činu.

Forma zavinění

Účást na zločinném spolčení je úmyslný trestný čin. Zejména u podpory a účásti na zločinném spolčení bude nutné prokazovat, že pachatel alespoň věděl, že podporuje zločinné spolčení nebo že se na jeho činnosti účástní a s tímto jednáním byl srozuměn (úmysl nepřímý § 4 písm.b tr. zákona). U pachatele, který se na činnosti zločinného spolčení účástní však může jít i o úmysl přímý (§ 4 písm.a tr. zákona). U pachatele, který zločinné spolčení založí je nepochybné, že půjde o úmyslné zavinění, a to o úmysl přímý.

Trestný čin spáchaný ve prospěch zločinného spolčení

Jak jsem uvedl trestný čin Účást na zločinném spolčení je nutné odlišovat od trestného činu spáchaného ve prospěch zločinného spolčení. Co je míněno **trestnou činností spáchanou ve prospěch zločinného spolčení** je zákona upraveno v ustanovení **§ 43 tr. zákona**. Tato trestná činnost je vyjádřena ve třech formách spáchání úmyslného tr. činu, který pachatel:

Formy

1. vědomě spáchal jako člen zločinného spolčení,
2. vědomě spáchal se členem zločinného spolčení,
3. spáchal v úmyslu zločinnému spolčení napomáhat.

ad. 1)

Na rozdíl od "přípravné činnosti", uvedené v § 163a) tr. zákona, pachatel - **člen zločinného spolčení** - v této první formě realizuje individuálně určitý trestný čin, tedy páčá konkrétní trestný čin, za který bude postižen soudem podle trestní sazby zvýšené podle zásad výpočtu trestu pachateli - zvlášt' nebezpečnému recidivistovi (§ 41 tr. zákona a následující). Považuji za důležité upozornit, že při konkretizování skutku je nezbytně nutné vymezit, že čin - skutek byl spáčan **ve prospěch zločinného spolčení** tak, jak je

specifikován skutek spáchaný zvláště nebezpečným recidivistou. Je to důležitá kvalifikační okolnost, která nesmí být opomenuta.

ad. 2,3)

Pachatel při těchto formách páchaní tr. činnosti není členem zločinného spolčení, ale tr. činnost páchá se členem tohoto spolčení. Trestnou činnost páchá se členem zločinného spolčení (forma spolupachatelství, organizátorství nebo pomoci), nebo v úmyslu zločinnému spolčení napomáhat. Jde o úmyslný trestný čin, tedy pachatel o tom, že páchá tr. čin **se členem** musí vědět, přičemž postačuje úmysl nepřímý (pachatel ví, že tr. činnost páchá se členem a je s tím srozuměn - § 3 odst. 2 tr. zákona).

Úmysl napomáhat zločinnému spolčení znamená, že tuto tr. činnost páchá ve prospěch zločinného spolčení (např. zisk z tr. činnosti věnuje zločinnému spolčení).

Souběh trestné činnosti spáchané organizovanou skupinou a ve prospěch zločinného spolčení.

Lze předpokládat, že uvedený souběh v praxi nebude ojedinělý. "Čin spáchal jako člen organizované skupiny" je znakem kvalifikovaných skutkových podstat (zpravidla vyjádřený ve druhých odstavcích), který pro pachatele znamená zvýšení trestní sazby, uvedené přímo v kvalifikované skutkové podstatě. Jestli-že pachatel spáchá tr. čin jako člen organizované skupiny a **současně** jej spáchal v úmyslu napomáhat zločinnému spolčení nebo se členem zločinného spolčení, **spáchal čin i ve prospěch zločinného spolčení** (§ 43 tr. zákona). V takovém případě bude pachateli soudem vyměřen trest podle zásad uvedených v § 44 tr. zákona, čin tedy bude přísněji trestný, než kdyby jej spáchal "pouze" jako člen organizované skupiny.

Účinná lítost

V zájmu předcházet trestné činnosti páchané ve prospěch zločinného spolčení byl trestní zákon novelizací doplněn o další nové **ustanovení o účinné lítosti**, které zaručuje za splnění podmínek uvedených **v § 163b tr. zákona** beztrestnost oznamovatele. Beztrestným se stává ten, kdo spáchal tr. čin Účast na zločinném spolčení podle § 163a tr. zákona a učinil o zločinném spolčení oznámení státnímu zástupci nebo policejnímu orgánu v době, kdy **nebezpečí**, které vzniklo zájmu chráněnému tímto zákonem **z jiného činu zločinného spolčení, než je uveden v § 163a, mohlo být ještě odstraněno**. Tato účinná lítost se vztahuje pouze na trestný čin podle § 163a) tr. zákona. Jde o další zvláštní případ účinné lítosti (např. jednou z forem účinné lítosti je její vyjádření v § 214 tr. zákona). Na rozdíl od ostatních forem účinné lítosti tato, vyjádřená v § 163b) tr. zákona, **není podmíněna dobrovolností**, je však podmíněna včasným oznámením. Pachatel si získá beztrestnost i v případě, že je k účinné lítosti donucen např. okolnostmi (domnívá se, že jeho trestná činnost je vyzrazena a jako pachatel nemůže uniknout).

Účinná lítost musí být učiněna do doby, kdy nebezpečí, které vzniklo zájmu chráněnému zákonem z jiného činu zločinného spolčení, než je uvedeno v § 163a), mohlo být ještě odstraněno. Nejde tedy o nebezpečí z tr. činu podle § 163a, ale o nebezpečí z **jiného trestného činu** páchaného zločinným spolčením. Oproti účinné lítosti podle § 66 tr. zákona (s taxativním vymezením tr. činů, u kterých může být uplatněna) se nevyžaduje odstranění škodlivého následku. Další podmínkou pro uplatnění účinné lítosti je, že nebezpečí je možné ještě odstranit a nepostačuje, když nebezpečí samo zanikne.

Souběh podmínek pro zvýšení trestní sazby.

Teoreticky i prakticky může dojít k případu, kdy pachatel se dopustí tr. činnosti ve prospěch zločinného spolčení (§ 43 tr. zákona) i jako zvláště nebezpečný recidivista (§ 41 tr. zákona). V obou případech, to jest dopustí-li se tr. činu jako zvláště nebezpečný recidivista i dopustí-li se tr. činu ve prospěch zločinného spolčení by se trestní sazba ve své horní hranici

měla zvýšit o jednu třetinu a trest by měl být soudem vyměřen v horní polovině takto stanovené trestní sazby (blíže viz § 42 a 44 tr. zákona). Pokud by soud aplikoval na takový případ obě ustanovení o zvýšení trestní sazby (§ 42 a 44 tr. zákona), došlo by k dvojitmu - opakovanému zvýšení tr. sazby u jedné a téže trestné činnosti. Domnívám se, že takový postup by nebyl správný. Došlo by k dvojitmu přičítání přitěžující okolnosti. Výslovně tuto otázku však zákon neřeší.

Postavení a trestní odpovědnost agenta.

Novelizací - zákonem č. 152/1995 Sb. - byl doplněn i zákon č. 283/ 1991 Sb. o Policii ČR, ve znění pozdějších předpisů, o institut agenta (§ 34 a následující). Novelizací ustanovení § 34 zákona o Policii ČR byl rozšířen okruh operativně pátracích prostředků o "**předstíraný převod věci a použití agenta**". Podmínky, za kterých může být agent použit, jsou vymezeny v nově zavedeném ustanovení § 34b) zákona o policii. Na jeho použití se tedy nevztahují obecně platné podmínky pro použití operativně pátracích prostředků, uvedené v § 33 odst. 1 citovaného zákona.

Agent

Agentem může být pouze policista (§ 34b odst. 2 cit. zákona), který může být použit za těchto podmínek :

Podmínky použití agenta

1. Použití agenta jsou oprávněni žádat služba kriminální policie a služba policie pro odhalování korupce a závažné hospodářské trestné činnosti.
2. Agent může být použit v případech, kdy oprávněné orgány (viz bod 1) provádí odhalování zvláště závažných úmyslných tr. činů vymezených v § 41 odst. 2 tr. zákona (62 odst. 1 tr. zákona) nebo jiných úmyslných tr. činů, k jejichž stíhání zavazuje vyhlášená mezinárodní smlouva a při zjišťování jejich pachatelů a pachatelů trestných činů spáchaných ve prospěch zločinného spolčení, jestliže odhalování těchto trestných činů a zjišťování jejich pachatelů by jiným způsobem bylo podstatně ztíženo.
3. Jiné formy odhalování trestných činů a zjišťování jejich pachatelů jsou neefektivní a neúčinné vzhledem k charakteru konkrétního činu.
4. Agent může být použit na základě povolení soudce krajského soudu, v jehož obvodu má žadatel o povolení k použití agenta své sídlo. Sídlem žadatele se rozumí ředitelství (případně sídlo expozitury) příslušné služby P ČR.

Kontrola agenta

Kontrolu nad činností agenta vykonává státní zástupce příslušný k výkonu dozoru v přípravném řízení trestním ohledně trestného činu, který má být odhalován. Hodnocení činnosti agenta státní zástupce předkládá soudci, který povolení vydal. O výsledku použití agenta příslušná služba policie zpracuje záznam, který předloží státnímu zástupci. Dosud není vyjasněno zda a jakou důkazní hodnotu bude mít záznam o výsledku použití agenta, zda předmětný záznam bude možné v trestním řízení použít jako listinný důkaz.

Ochrana agenta

Ochrana agenta je rámcově upravena v odstavci třetím § 34b) zákona o policii. K ochraně agenta zákon umožňuje, aby agent vystupoval pod jiným jménem včetně opatření v informačních systémech a evidencích. Správci dat a informačních systémů budou ze zákona povinni k ochraně agenta zavedení těchto dat strpět a zachovávat o nich mlčenlivost. Předpokládá se, že uvedené informace budou požívat ochrany zákona o státním tajemství. Policista plnící úkoly jako agent bude povinen plnit pouze úkoly agenta a pokyny svého

nadřízeného služebního orgánu. Jiné povinnosti policisty po dobu plnění úkolů agenta nebude povinen plnit pokud se sám za policistu neprohlásí. Ve volbě prostředků bude agent omezen pouze tím, že použité prostředky budou způsobitelné ke splnění úkolu a nebude jimi jiným osobám způsobována bezdůvodná újma na jejich právech. Okruh základních zákonných prostředků, které agent může použít, je rámcově vymezen v ustanovení § 33 zákona o policii. Podmínky použití agenta i jeho ochrana bude zřejmě blíže upravena interní normou (např. nařízením ministra vnitra).

Trestní odpovědnost

Trestní odpovědnost agenta. Z povahy činnosti agenta a účelu jeho nasazení do zločinného spolčení je zřejmé, že se agent bude muset zúčastnit činnosti zločinného spolčení. Pro tyto případy bylo nutné stanovit rámeček jeho beztrestnosti, který je zakotven v ustanovení § 163c) tr. zákona. Je potřebné rozlišovat dva základní případy, kdy agent se dopouští jednání, které by mohlo být kvalifikováno jako trestný čin.

1. Agent se účastní činnosti zločinného spolčení, anebo zločinné spolčení podporuje, tedy formálně se dopouští trestného činu Účast na zločinném spolčení podle § 163a odst. 1) tr. zákona. V tomto případě je zaručena jeho beztrestnost podle § 163c) tr. zákona, pokud se takového jednání dopustil s cílem odhalit pachatele trestné činnosti spáchané ve prospěch zločinného spolčení.
2. Agent se v době působení ve zločinném spolčení (v době plnění služebního úkolu) dopustil jiné trestné činnosti se členem zločinného spolčení nebo tr. činnosti, která by mohla být hodnocena jako tr. činnost spáchaná ve prospěch zločinného spolčení. Této trestné činnosti se však dopustil proto, že jednal ve stavu krajní nouze (§ 14 tr. zákona) nebo nutné obrany (§ 13 tr. zákona). V tomto případě je jeho beztrestnost posuzována podle podmínek krajní nouze nebo nutné obrany a při trestní odpovědnosti bude zkoumáno, zda agent ze zákonem stanovených podmínek krajní nouze nebo nutné obrany nevybočil.

Agent provokatér

V odstavci druhém § 163c) tr. zákona je řešen případ tzv. "agentů provokatérů". Podle tohoto ustanovení agent ztrácí svou beztrestnost, pokud zločinné spolčení sám založí nebo zosnová. Agentem provokatérem je policista, který založí nebo zosnová zločinné spolčení ke spáchání trestného činu (aniž by se na páchaní tohoto tr. činu sám jakýmkoliv způsobem podílel), aby v zápětí pachatele tohoto tr. činu odhalil. Tedy včasným odhalením zabrání, aby trestný čin byl dokonán. V těchto případech beztrestnost agenta je vyloučena. Naproti tomu však pachatelé tr. činu, který agent "vyprovokoval" mohou být beztrestní (např. podle zásad posuzování pokusu na nezpůsobitelném předmětu útoku, to znamená, že v okamžiku útoku konkrétní společenský zájem, na který bylo útočeno, neexistoval, anebo nebyl takové kvality, jak si pachatel představoval - viz komentář k § 8 tr. zákona, učebnice tr. práva hmotného díl I. obecná část).

Závěrem.

Závěrem je nutné podotknout, že novelizací trestněprávních norem a zákona o Policii České republiky se problematika organizovaného zločinu nevyřeší. Byly pouze přijaty základní normy, které by měly účinnému boji proti této velmi závažné formě trestné činnosti přispět. Zda a do jaké míry odhalování a postihování organizovaného zločinu přispějí, ukáže praxe.

Uvedený výklad je osobním názorem na danou problematiku a nelze jej považovat za oficiální výklad novelizovaných ustanovení tr. zákona, tr. řádu a zákona o Policii České republiky.

Použitá literatura :

OSMANČÍK, O., Pravděpodobné modely organizované kriminality., IKSP, Praha 1994,

Trestní zákon, Komentář, C.H.BECK, Praha 1994,

Trestní řád, Komentář, Panorama, Praha 1991,

Zákon č. 283/1991 Sb. o Policii České republiky ve znění pozdějších předpisů,

Zákon č. 152/1995 Sb. a důvodá zpráva k zákonu,